

ETHICS ETHICS

YAYIN ETİĞİ ve İSİM HAKKI İHLALLERİ

Prof. Dr. Nüket Örnek Büken

Neden Yayın yapıyoruz?

Şöhret, Ün/ Eğlence, zevk

Egoistik güdüler

Yayında ismini görmek
Akademik Yükselme
Finansal Kazanç
Bilgiyi geliştirmek
Bağlantılar kurmak

Alturistik güdüler

Genellenebilir
Bilginin elde
edilmesi

Bilimsel Yanıltma

- Özensiz Araştırma, Disiplinsiz Araştırma
- Bilimsel Sahtekarlık, Bilimsel Yalancılık, Bilimsel Saptırma

Bilimsel Yanıltma Biçimleri

- Yazarlık Hakkı Sorunları
- Korsanlık (plajerizm)
- Uydurmacılık (fabrikasyon)
- Çoklu yayın (duplikasyon)
- Bölerek yayınlama (salamizasyon)
- İnsan ve hayvan etiğine saygısızlık
- Taraflı yayın (çıkar çatışması)

Korsanlık (Plajerizm)

Daha önce yayınlanmış bir yayının tümünü veya bir kısmını kaynak göstermeden alarak kendi yayını gibi yeniden yayınlamak.

- *‘Eğer bir yazardan alıntı yaparsanız bu korsanlıktır. Eğer iki yazardan alıntı yaparsanız bu araştırmadır’.*

Uydurmacılık (Fabrikasyon)

Gerçekte var olmayan verileri ve sonuçları yayınlamak (dry-lab).

Çoklu yayın (Duplikasyon)

- Aynı sonuç ve verilerin birden fazla yayında kullanılması.
- Aynı makaleyi değişik dillerde yayınlamak.
- “Telif Hakkı İhlali”dir ve yasal sorumluluk getirir.

Bölerek Yayınlama (Salamizasyon)

Tek bir çalışmadan çıkan sonuçları yapay olarak bölerek birden fazla yayın çıkartmak.

Salamizasyon

En iyi salam bile kesme işlemi sırasında lezzetini kaybeder. Salamı ne kadar ince dilimlerseniz lezzetinden o kadar kaybeder.

İnsan-hayvan etiğine saygısızlık

Araştırma Etik kurullarından ve Hayvan etik kurullarından onay almadan araştırma yapmak veya yayınlamaya çalışmak

Taraflı Yayın (Çıkar Çatışması)

Araştırmaların ticari firmalar tarafından desteklenmesi nedeniyle ortaya çıkabilen çıkar çatışmaları.

Büyük dergiler editörlerin elinde doğar ve iş
adamlarının elinde ölür.

B. DeVoto

Bilimsel Yanıltmanın Olası Nedenleri

- Akademik kariyer basamaklarını hızlı çıkma isteği.
- Bu süreçte bilimsel etik kavramının yeterince öğretilmemiş olması.
- Çok sayıda yayının itibar göreceği anlayışı.
- Durum ortaya çıktığında uyarılma ve cezalandırılma süreçlerinin işlememesi, işletilmemesi.

Hayalet Yazarlar

- Yazarlar arasında adı olmayan ama makalenin hazırlığında hatırı sayılır ölçüde katkı sunmuş kişi.

Yazarlık Hakkı ve Sırası

Yazarlık hakkı ve sırasının belirlenmesi daha çok sayıda araştırmacının yayın yapmak üzere işbirliği yapmaya başlaması ile zorlaşmıştır.

- Araştırmalar giderek daha büyük ölçekli ve kapsamlı hale gelmiştir.
- İnterdisipliner çalışmalar artmıştır.

Yazarlık Hakkı Sorunları

Yazar Kimdir?

- Fikir Oluşturma ve ifade etmede ya da verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında katkıda bulunan,
- Makale taslağının çıkarılmasında ya da içeriğinin düzenlenmesinde önemli oranda düşünsel katkı sağlayan,
- Makaleye yayınlanmadan önce son şeklini veren kişidir.

İsim Sıralaması

Kim ilk sırada olacak?

- İlk yazar çalışmaya en çok katkıda bulunan ve makale yazımını gerçekleştiren kişidir.
- Yazarların sıralanmasında makaleye katkıda bulunan herkes katkı derecesine göre sıralanmalıdır.
- Yazar sırası görece bir uzmanlık ve katkı göstergesi olduğu için kişilerin statüsünden bağımsız olarak değerlendirilmelidir.

Yazarlık Hakkı

- Yazarlık hakkının gerçekte hak etmeyen kişilere verilmesinin, “ikram yazarlığının” önüne geçilmelidir. Bunların nedenleri sorgulanmalıdır: akademik yükseltilmelerde ve diğer faaliyetlerde yardım beklentisi, önemli isimlerin yazarlar arasına katılmasının yayının kabul şansını arttırması gibi...

Yazarlık Hakkı

- Yazarlar yayın ve atıf sayılarını arttırmak için karşılıklı anlaşmalarla birbirlerini yazar listesine eklemekten kaçınmalıdırlar.
- Her ne amaçla olursa olsun, hakkı olmayan kişilerin yazarlar arasına katılması ve yayında hakkı olan kişilerin de katılmaması uygulamaları engellenmelidir.

Yazarlık hakkı ve sırasının belirlenmesinde yazarlara düşen görevler

- Katkı her yazar için saptanmalıdır. Yazarlık hakkı saptanırken öğrenci de dahil olmak üzere her yazar için yayına yapılan katkı değerlendirilmelidir.
- Karşılıklı güven, dürüstlük, iyi niyet önemlidir.
- Yazarlık hakkı ve sırasının ortak bir kararla önceden belirlenmesi önemlidir.

Yazar katkılarının saptanmasında kullanılabilecek ölçütler

Kişinin makaleye “**hatırı sayılır ölçüde**” yaratıcı ve düşünsel katkıda bulunması

- Araştırma desenini geliştirmek,
- Birbirinden farklı kuramsal yaklaşımları birleştirmek,
- Yeni kavramsal modeller geliştirmek,
- Ölçümleri tasarlamak,
- Veri analizine ve analiz sonuçlarının yorumlanmasına katkıda bulunmak,
- Makalenin belli bölümlerini yazmak.

Yazarlık hakkı ve sırası ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunlar nasıl çözülebilir?

- Sorunun çözümü kurum içinde resmi olmayan yollarla (ilgili tarafları tanıyan bölümün diğer elemanları) veya daha resmi yollarla (sorunu bölüm yönetim kuruluna, bölüm etik kuruluna, dekanlık makamına taşımak gibi) mümkün olabilir.
- Kurum bünyesinde çeşitli nedenlerle çözümlenememesi durumunda taraflar meslek örgütlerinden yardım isteyebilirler.
- Ancak pek çok mesleki örgüt yazarlık hakkı ve sırası ile ilgili bir danışma veya sorun çözücü mekanizmayı henüz oluşturamamıştır.

HÜ. YAYIN ETİĞİ KOMİSYONU

Yayın etiğine aykırı eylemler (etik ihlali)şunlardır:

İntihal: Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, yapıtlarını ve şekillerini sahiplerine, bilimsel kurallara ve mevzuata uygun biçimde atıf yapmadan, kısmen veya tamamen, cümle yapısını değiştirmeksizin ya da değiştirerek kendisininmiş gibi sunmak; yabancı dildeki kitap, makale vb kaynaktaki yazılı ya da görsel unsurları tercüme ederek kendisine aitmiş gibi basmak.

Sahtecilik: Sunulan veya yayınlanan belgeyi gerçeğe aykırı olarak düzenlemek veya değiştirmek veya gerçeğe aykırı belgeyi bilerek kullanmak, araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak; yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek.

Çarpıtma: Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek; araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek; araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak; yetersiz, yanlış veya aldatıcı nitelikte kaynak göstermek; ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak.

HÜ. YAYIN ETİĞİ KOMİSYONU

Yayın etiğine aykırı eylemler (etik ihlali)şunlardır:

Tekrar yayım: Kişinin daha önce yayımlanmış bir eserinin önceki ve sonraki telif sahiplerinin bilgi ve onayı olmaksızın aynen ya da kısmen değiştirilerek yeniden yayımlanması.

Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak birden fazla sayıda yayın yapmak.

Haksız Yazarlık: Yayına temel oluşturan çalışmaya aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dahil etmek, aktif katkısı bulunan kişileri yazarlar arasına katmamak, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek.

HÜ. YAYIN ETİĞİ KOMİSYONU

Yayın etiğine aykırı eylemler (etik ihlali)şunlardır:

Destekleyenleri Belirtmeme: Yayına temel oluşturan çalışmaya destek veren kişi, kurum veya kuruluşların katkılarının belirtilmemesi.

Diğer Yayın Etiği İhlalleri: Yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek, hakem, danışman, editör, panelist, raportör, izleyici vb görevler kapsamında incelediği bir eserde/tezde yer alan bilgileri yayınlanmadan önce, sahibinin izni olmadan ve atıfta bulunmaksızın kullanmak; yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmak.

YÖK Etiğe aykırı eylemler

Madde 8 - (1) Bilim araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:

İntihal

Sahtecilik

Çarpıtma

Tekrar yayım

Dilimleme

Haksız yazarlık

Diğer etik ihlali türleri

İntihal

Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak, **yabancı dildeki kitap, makale vb kaynaktaki yazılı ya da görsel unsurları tercüme ederek kendisine aitmiş gibi basmak.**

Sahtecilik

- Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, sunulan veya yayınlanan eseri gerçek olmayan verilere dayandırarak düzenlemek veya değiştirmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak, yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek

Çarpıtma

Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak, ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek

Tekrar yayım

Bir araştırmanın aynı sonuçlarını içeren birden fazla eseri doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak, **kişinin daha önce yayımlanmış bir eserinin önceki ve sonraki telif sahiplerinin bilgi ve onayı olmaksızın aynen ya da kısmen değiştirilerek yeniden yayımlanması.**

Dilimleme

Bir araştırmanın sonuçlarını yayın sayısını arttırmak amaçlı olarak araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak ve birbirine atıf yapmadan doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak

Haksız yazarlık

Bir çalışmada (araştırmanın tasarımında, verilerin toplanmasında, değerlendirilmesinde, yayının hazırlanması ve onayında) yeterli katkıda bulunmaksızın yazar olarak görünmek/gösterilmek, aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek, aktif katkısı olan kişileri yazarlar arasına dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini yayım sırasında veya sonraki baskılarda eserden çıkarmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek

Diğer etik ihlali türleri

Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayınlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek, insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, **gönüllülerin aydınlatılmış onamlarını almamak**, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek, **hakem olarak incelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri yayınlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak**, bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak, **tamamen dayanaksız, yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmak**.

Çözüm ve Öneriler

- Seçkin bilim insanları bilim üretirken ve yayınlarken dürüst olmalıdır.
- Araştırmacılar araştırma metodolojisi ve araştırma etiği konusunda bilgi ve duyarlılık kazanmalıdır. Bu konularda sürekli ve zorunlu eğitimler planlanmalıdır.
- Araştırmacı, yazar, editör, danışman ve yayınevinin sorumlulukları belirlenmeli, görev tanımları yapılmalıdır.
- Denetleme mekanizmaları geliştirilmelidir.

Bir tıbbi araştırmanın bilimsel ve etik yönden geçerli ve güvenilir olması sadece editörleri ve bilim toplumunu değil, tüm toplumu ilgilendirir. Sorumluluk paylaşılan sorumluluktur.

TEŞEKKÜR EDERİM...

If you have integrity, nothing else matters. If you don't have integrity, nothing else matters.